

Diline/Ağzına Yuva Yapmak Deyimi Üzerine

Nail TAN

Memleketim Kastamonu’da 23-25 Ağustos 2013 tarihleri arasında üç gün, devletimizin kurucusu yüce Atatürk’ün şehre gelişi ve Şapka İnkılabı’nın 88. yıl dönümü dolayısıyla Valilikçe düzenlenen törene ve Belediye Başkanlığınca gerçekleştirilen 17. Türk Dünyası Günleri etkinliklerine katılma mutluluğunu yaşadık. Bu yılki Türk Dünyası Günleri’nin konuk ülkesi Azerbaycan’dı. Azerbaycan’da çok sayıda şair, yazar, bilim adamı dostum bulunduğundan memleketime gitmek farz olmuştu. İyi ki gitmişim. Kısmette bir deyim derlemek de varmış.

17. Türk Dünyası Günleri dolayısıyla şehre yurt içinden ve dışından gelen konuklara Kastamonu’yu tarihî, kültürel ve doğal güzellikleriyle tanıtmak amacıyla çeşitli günler düzenlenmişti. Bu çerçevede, 25 Ağustos 2013 günü İnebolu, Abana ve Bozkurt ilçeleriyle Küre Millî Parkı’nı tanıtan geziye ben ve eşim de katıldık. İki minibüsle sabahleyin şehirden sahile doğru hareket ettik. Gezi rehberimiz Kastamonu Ü Emekli Öğretim Görevlisi ve Kastamonu Turizm Derneği Başkanı Zühtü Aslan’dı. Zühtü Bey diğer minibüsteydi. Bizim minibüsün koltuğunda Zühtü Bey’in eşi, ilköğretmen okulu mezunu, 55 yaşındaki Nermin Aslan oturmuştu. O da bizlere gerekli bilgileri veriyor, âdeta eşine vekâlet ediyordu. Küre Millî Parkı’nın büyüleyici güzelliklerini seyrederken söz döndü dolaştı, yalan söylemeye geldi. Nermin Aslan Hanımefendi dedi ki:

-Ben yalandan çok korkarım. Annem, çocukken yalanımı yakalayınca derdi ki: “Aman kızım, sakın yalan söyleme, sonra diline yuva yapar.”

Diline yuva yapmak deyimini hemen defterimize kaydettik, Ankara’ya dönüşümüzde deyim sözlüklerine girip girmediğini araştırmak üzere. İçimizden “İnşallah deyim sözlüklerine girmemiştir. Bu sayede, dilimize bir deyim daha kazandırmış oluruz.” diye de dua ettik.

Sonbaharda katıldığımız sempozyumların bildirilerini tamamladıktan sonra *diline yuva yapmak* deyimini ele aldığımızda gördük ki; içinde en çok söz varlı-

ğı barındıran; TDK¹, Ömer Asım Aksoy², Ahmet Turan Sinan³, Metin Yurtbaşı⁴, Ertuğrul Saraçbaşı⁵, İsmail Parlatır⁶, E. Kemal Eyüboğlu⁷, Ragıp Soysal⁸, Feridun Fazıl Tülbentçi⁹, Selim Nüzhet Gerçek¹⁰, Mustafa Gökçeoğlu¹¹, Ahmet Doğan¹² ve Necmi Akyalçın'ın¹³ hazırladığı deyim sözlüklerinde deyimimiz yoktu. Benzeri, *ağzına yuva yapmak* biçimine de rastlamadık.

Bu durumda, deyim'in eş veya yakın anlamlılarını aramak gerekiyordu. Yalan söylemeyi, küfrü, dedikoduyu alışkanlık hâline getirme anlamındaki deyimlerimize göz attığımızda, karşımıza sadece şu deyimlerin çıktığını görmekteyiz ki, bunlar da ilki dışında taradığımız deyim sözlüklerinde bulunmamaktadır:

dili/ağzı alışmak: Bir konu üzerinde söz söyleme becerisi kazanmak. Yalan, küfür, argo, dedikodu gibi söylenmemesi gereken sözleri sürekli kullanır duruma gelmek.

diline/ağzına bulaşmak: Yalan, küfür, argo, dedikodu vb. toplumda hoş karşılanmayan sözleri söylemeye başlar duruma gelmek.

diline/ağzına yapışmak: Hoş veya hoş olmayan bazı sözleri sürekli kullanmaya başlamak.

1 TDK (1969, 1971), *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler*, Ankara, 406+175 s., TDK Yayınları: 279, 331. TDK (2009), *Deyimler Sözlüğü*, Genel Ağ <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/>

2 Aksoy, Ömer Asım (1991), *Deyimler Sözlüğü*, gen. 6. bsl., İstanbul, 457-1131 s., İnkılap Kitabevi.

3 Sinan, Ahmet Turan (2001), *Türkçenin Deyim Varlığı*, Malatya, 516 s., Kubbealtı Yayıncılık.

4 Yurtbaşı, Metin (2012), *Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü*, 3. bsl., İstanbul, 464 s., Ex.celence Publishing.

5 Saraçbaşı, Ertuğrul (2010), *Örnekleriyle Büyük Deyimler Sözlüğü*, İstanbul, 2 cilt, 1328 s., YK Yayınları.

6 Parlatır, İsmail (2007), *Deyimler*, Ankara, 963 s., Yargı Yayınları.

7 Eyüboğlu, E. Kemal (1973, 1975), *13. Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul, 2 cilt, 329+528 s.

8 Soysal, Ragıp (1971), *Atasözleri*, Ankara, 440 s.

9 Tülbentçi, Feridun Fazıl (1977), *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 2. bsl., İstanbul, 581 s., İnkılap ve Aka Kitabevleri.

10 Gerçek, Selim Nüzhet (1961), *Atasözleri*, İstanbul, 172 s., Kanaat Yayınları.

11 Gökçeoğlu, Mustafa (2009), *Kıbrıs Türk Küme Sözler/Formeller Sözlüğü*, Lefkoşa, 2 cilt, 1060 s., Gökçeoğlu Yayınları.

12 Doğan, Ahmet (1994), *Deyimler Sözlüğü*, 2. bsl., Ankara, 430 s., Akçağ Yayınları.

13 Akyalçın, Necmi (2012), *Türkçenin Anlamsal Zenginlikleri Deyimlerimiz*, Ankara, 672 s., Eğiten Kitap Yayınları.

Sonuç

Diline/ağızına yuva yapmak deyiminin; yalan, küfür, argo, dedikodu vb. toplumun genel ahlakına aykırı sözlerin, bir kişinin diline yerleşmesi, konuşma alışkanlığı hâline gelmesi anlamıyla deyim sözlüklerine girmesi gerekmektedir. Böylece güzel Türkçemiz, bir deyim daha zenginleşmiş olacaktır. Deyimin, güzel sözler söyleme alışkanlığını edinme şeklinde anlamlandırılması mümkünse de olumsuz söz varlıkları için kullanıldığı dikkate alındığında, bu şekilde değerlendirilmesinin daha doğru olduğuna inanmaktayız.